

“Tashqi iqtisodiy faoliyatda transport tashuvlari” fani predmeti, mazmuni va vazifalari

1-MAVZU

Reja

- ✓ “TIFda transport tashuvlari” fanning mazmuni va mohiyati, uning predmeti.
- ✓ Tashqi iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishda kommunikatsiyalar.
- ✓ Transport turlarining o‘ziga xos xususiyatlari.
- ✓ Transport logistika infrastrukturasini.

Tashqi iqtisodiy faoliyatda transport tashuvlari fanning mazmuni va mohiyati, uning predmeti

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan dastlabki yillaridanoq

Dunyoda iqtisodiy taraqqiyot jarayonlaridagi kechayotgan globalizatsiya sharoiti

Yurtimizda olib borilayotgan faol investitsion siyosat, ishlab chiqarish va sanoat tarmoqlari

“Jahon bozor”lari

“Jahon bozor”larigacha bo‘lgan uzoq “iqtisodiy masofa” xalqaro transport logistikasi

Tranzit va bojxona jarayonlarini osonlashtirish

Axborot manbalaridan ochiq va erkin foydalanish

Yaponiya, Xitoy va Janubi-Sharqiy Osiyoni Rossiya va Yevropa ittifoqi davlatlari bilan

Bugungi kunda bozor iqtisodiyotining muhim bo‘g‘ini hisoblangan –

Korxonada

Korxonaning tashqi iqtisodiy faoliyati to'g'ri yo'lga qo'yilganda

- faoliyatining ishlab chiqarish samaradorligini,
- texnologik darajasini,
- mahsulotlar sifatini oshirish
- Korxonalarning tashqi bozorga chiqishi
- ularni umumjahon tizimida raqobatbardoshligini oshirish
- hamda ochiq turdagi iqtisodiyotni shakllantirish
- Shu sababli, korxonalarda ishlab chiqarish mikrodarajada
- iqtisodiyotning va tashqi savdoning barqaror o'sib borish sur'atlari

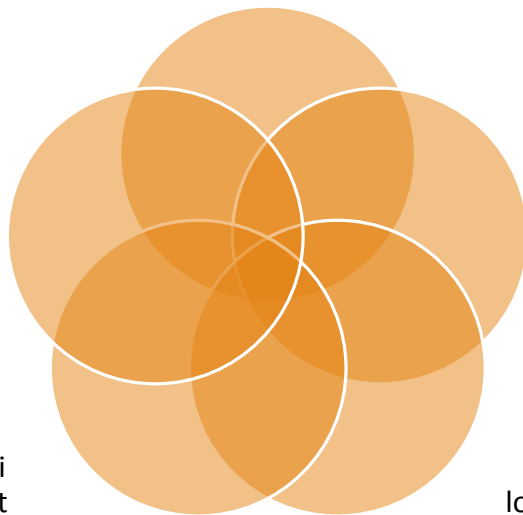

Yurtimizda

bu borada keng ko'lamli
ishlar olib borilmoqda

Xalqaro transport
tashuvlariga doir
xalqaro konvensiyalar,
transport tashuvlari
shartlari

bu jaryonning huquqiy
bazasini shakllantirish
borasida aniq maqsadli
tadbirlar

Transport logistikasi
fani o'zida transport
tizimlar

Navoiy va Angren
logistika markazlarining
tashkil etilishi

Fanning o'quv dasturi quyidagi maqsad va vazifalarni bajarishga qaratilgan

Talabalarda xalqaro yuk tashuvlari va ular bilan bog'liq bo'lgan asosiy tushunchalar haqida nazariy bilimlarni shakllantirish;

Talabalarni mamlakatimiz iqtisodiyotida, xalqaro iqtisodiy faoliyatda transport tashuvlarining ahamiyati va samaradorligi bilan tanishtirish;

Transport tashuvlari bo'yicha eng ilg'or davlatlar tajribasini o'rganish;

Respublikamizdagi transport tizimining holatini o'rganish;

xalqaro transport tashuvlari xizmatlarini takomillashtirish va bunda jahon tajribasida yig'ilgan tajribalarni tadbiq etish imkoniyatlarini o'rganish.

Tashqi iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishda kommunikatsiyalar

Buyuklpak Yo‘li orqali amalga oshirilgan xalqaro savdo

Transport logistikasi haqidagi bilimlar “Logistika” fani

logistika so‘zi grekcha “logistike” so‘zidan olingan

Amaliy logistika

Amaliy
logistikaning
yuzaga kelish
tarixi

Rim imperiyasida
“logist”lar oziq-
ovqat
mahsulotlarini
tarqatish

Logistikaning bir
qancha turlari

Davlatlar
iqtisodiyotining
va jahon
hamjamiyatining
strukturaviy-
texnologik qismi

Xalqaro logistik
tizimlarda
optimallashtirish
prinsipi

Bugungi kunda transport logistikasi quyidagi vazifalarni bajaradi:

transport vositalari turini tanlash;	transport vositalari ko'rishini tanlash;	transport tashuvi jarayonini ishlab chiqarish va omborda saqlash jarayonlari bilan birgalikda rejalashtirish;	aralash transport tashuvlarida turli transport vositalari orqali tashuvni rejalashtirish;	transport-ombor jarayonining texnologik yaxlitligini ta'minlash;	yetkazib berishning ratsional marshrutini aniqlash.
--------------------------------------	--	---	---	--	---

Mahsulotni yetkazib berish

Tayyor mahsulot realizatsiyasida korxonada mahsulotni yetkazib berish

- Birinchi o'ringda, bu transport turini,
- tashuvni tashkillash usullari

Ratsional transport vositasini tanlashda tashiladigan yuk xususiyatlari

- Transport logistikasining rivojlanishi oboruvchi,
- qabul qiluvchi va transport korxonasining umumiy foydasiga hal bo'lib,
- kompleks transport-texnologik tizimlari tashkil etishga asoslanishi lozim

Transport logistikasi bilan bog'liq operatsiyalar tashqi savdo bitimlar

Transport tashuv

Bunda transport tashuvi nafaqat savdo-sotiq bitimini amalga oshiradi

Korxonaning hatto yuqori sifatli eksportga mo'ljallangan mahsulot chiqarish

transport tashuvini amalga oshirishdagi kamchiliklar va xatolar

Transport tashuvi jarayonining ishtirokchilari

- iqtisodiy va siyosiy omillar
- xalqaro huquq va tijorat normalari
- aktlar va an'analar

Yuk egasi

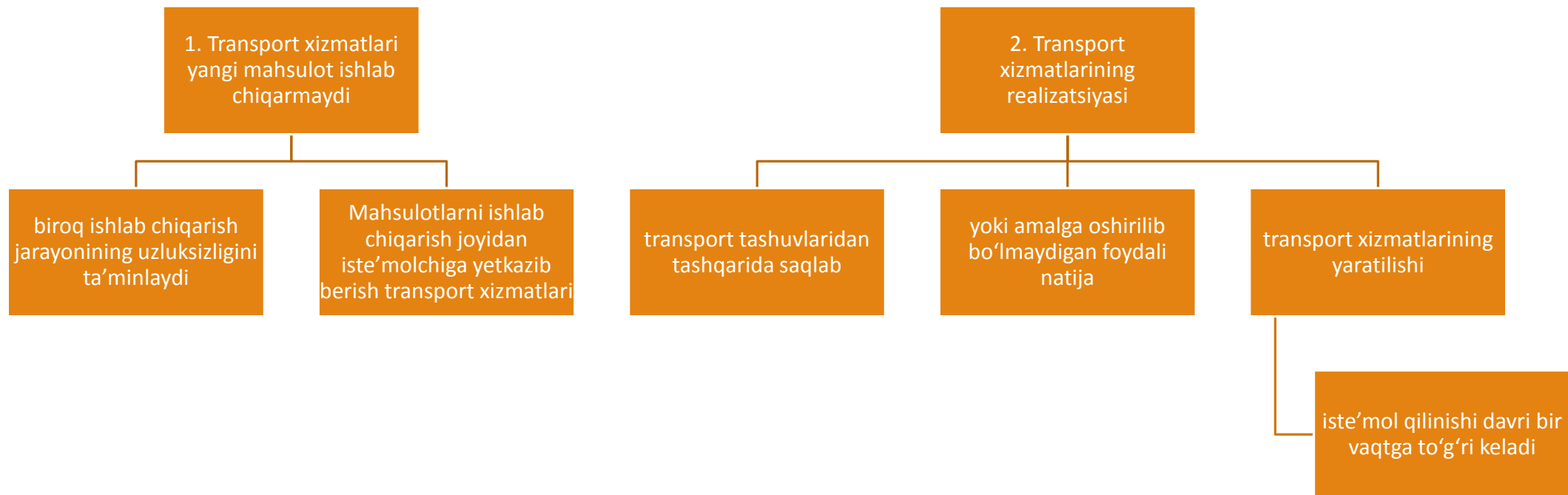
Bunday sharoitda yuk egasiga

- xalqaro bozorlar
- mijozlar joylashishi
- alohida davlatlar siyosati
- xalqaro tashkilotlar ta'siri

Bugungi kunda professional bilimlarga ega bo'lish

- turli davlatlarning qonunchiligi
- xalqaro konvensiyalar
- transport vositalarining texnik-iqtisodiy xususiyatlarini bilish
- yuklarni qayta ortish
- transport va vositachilik bozori

Transport xizmatlari boshqa xizmatlar kabi o'z xususiyatlariga ega:

Transport xizmatlari davomi

3. Transport tashuvlari xalqaro tovar aylanmasida

xalqaro mehnat taqsimotini

xalqaro aloqalarni asosini tashkil etadi

transport sanoati jahon bozorida o'z xizmatlarining eksport qiluvchisi

4. Transport xizmatlariga bozor iqtisodiyoti taraqqiyotini tavsiflovchi omillar

mahsulotlarga bo'lgan talab

taklifning o'zgarishi

neft bahosining

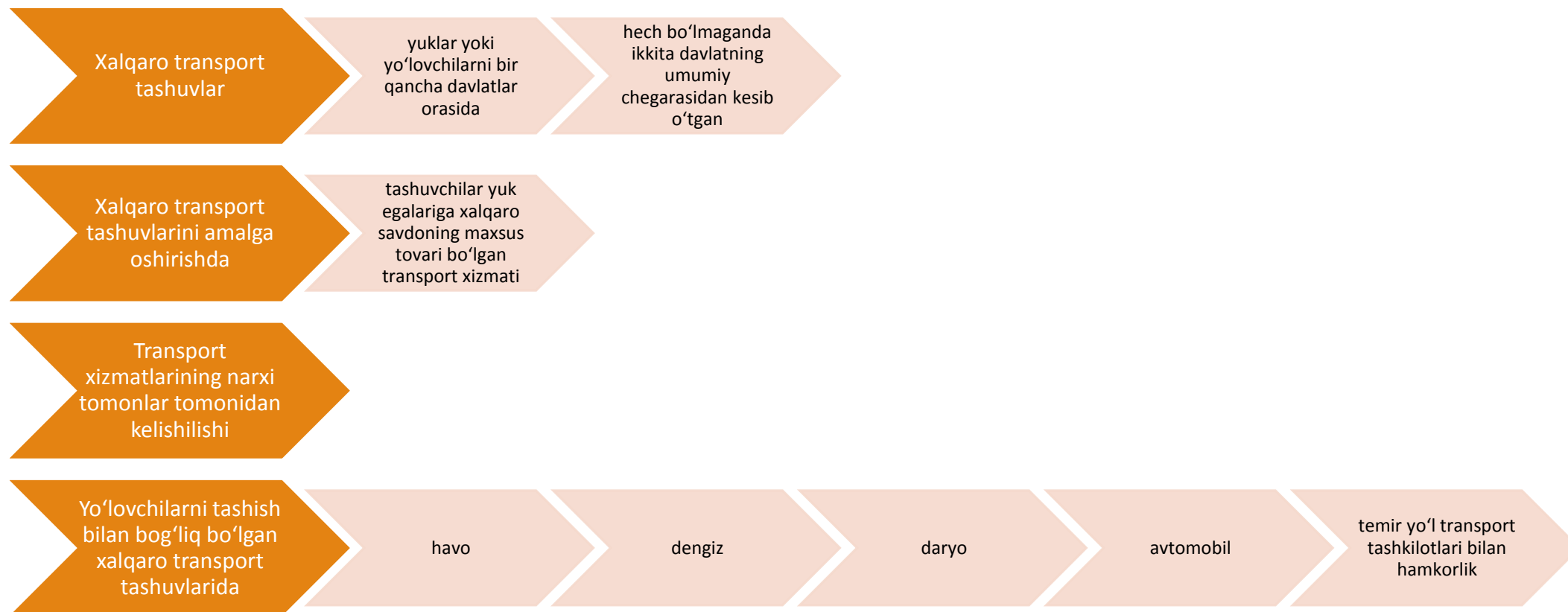
valyuta narxlarining o'zgarishlari

davlatning TIFga aralashish darajasi

turli davlatlarning iqtisodiy

siyosiy munosabatlari

Transport turlarining o'ziga xos xususiyatlari

Xalqaro iqtisodiy munosabat

Xalqaro iqtisodiy munosabatlarda ishtirok etuvchi davlatlar

transport va turistik tashkilotlar orqali

transport xizmatlarining eksport va importini amalga oshiradilar

Transport logistikasida tashuvlari klassifikatsiyasi

No	Klassifikatsiya xususiyati	Tashuvlar turlari
1	Transport tashuvi predmeti bo'yicha	Yuk, yo'lovchi, bagaj tashuvlari
2	Transport vositalari turlari	Suv (dengiz, daryo), temir yo'l, avtomobil, truboprovod, multimodal tashuvlar (transport vositalarining ikki yoki undan ortiq turi ishtirok etadi)
3	Mahsulotning transportirovkasi xususiyatlariga ko'ra	Quruq yuk: ruda, ko'mir, don, sement, mineral o'g'itlar. Quyiladigan yuklar: neft va neft mahsulotlari, o'simlik yog'lari, vino, suyuq kimyoviy yuklar
4	Davriyligiga ko'ra	Muntazam va nomuntazam tashuvlar: chiziqli va trampli kemasozlik, muntazam havo transporti va charter reyslar
5	Chegaradan o'tish tartibiga ko'ra	Peregruzochnye i bezperevantajualni perezozki
6	Texnologik tizimiga ko'ra	Konteyner, parom, roll-kerni
7	Tashuvni tugallanishiga ko'ra	Qo'shni, tranzit, aylanma
8	Tashuv joyiga ko'ra	Mamlakat ichida va boshqa davlatlar hududida

Bitimni tayyorlashda tashuv operatsiyalari

Bitim tuzilguncha, birinchi bosqichda quyidagilarni bajarish zarur:

Transport xizmatlari bozori kon'yukturasini, mahsulotlarni yetkazib berish shartlarini, tariflar va fraxt qiymatlari darajasini o'rganish;

Bitimda ko'rsatilishi uchun transport tashuvi va bazis shartlarni aniqlashtirish va ularni bajarilishini tashkil etish;

Mahsulotning bitim bahosida transport tashuvi harajatlari qismini belgilash;

Smetada transport harajatlarini ko'rsatish

Tashqi savdo operatsiyasi yakunlangach, uchinchi bosqichda

Agar ehtiyoj tug'ilsa, kerakli qo'shimcha o'zaro hisob-kitoblarni amalga oshirish;

Ishtirokchilar orasida kelishmovchiliklar paydo bo'lsa, ularni hal etish;

Belgilangan tartibda noroziliklarni bildirish zarur.

Transport logistika infrastrukturası

Materiallar oqimini tashkil etish imkonini beruvchi texnik vositalar yig'indisi

unga nisbatan omborlarning va ishlab chiqarish uchastkalarining joylashuvi

Amaliyotda materiallar harakatini tashkil etishning uchta shakli qo'llaniladi:

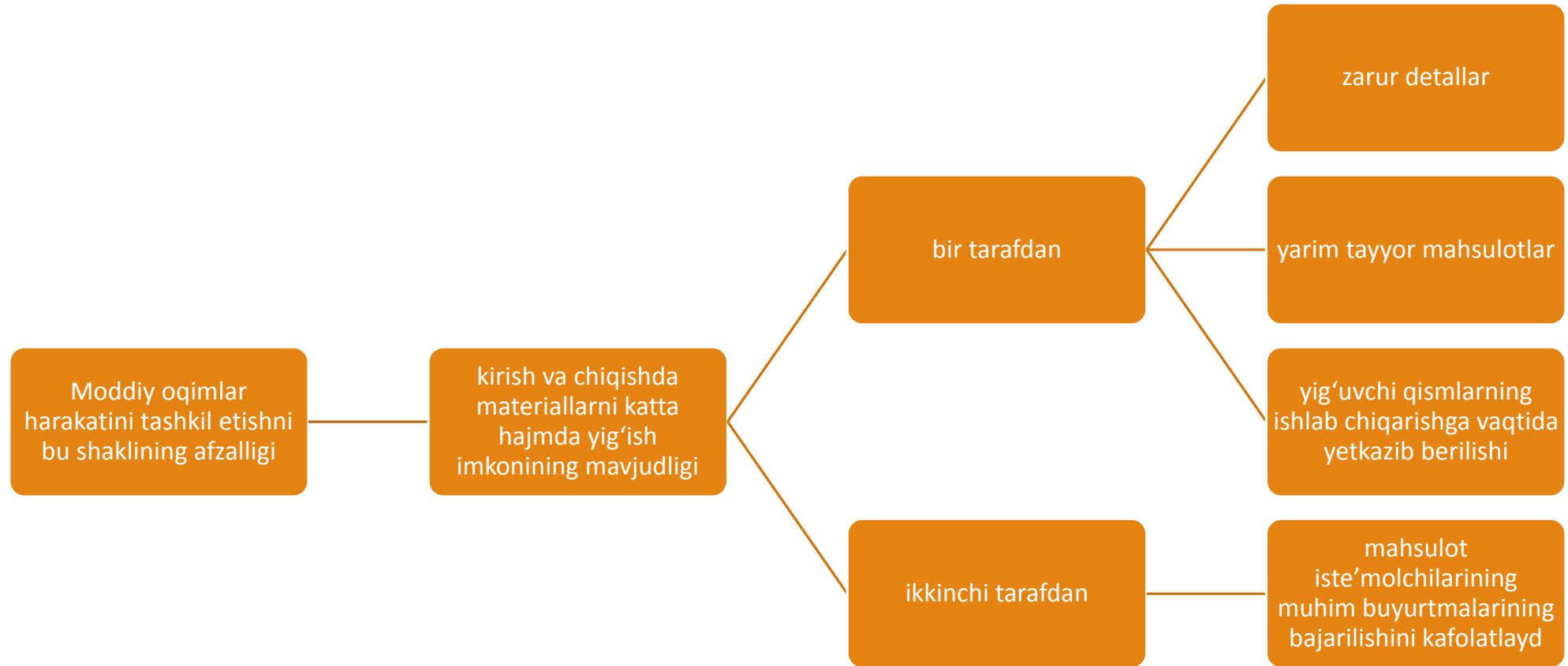
- Yig'uvchi;
- Transport – yig'uvchi;
- Nul zahira.

Materiallar harakati

Tashkil etishning yig'uvchi shakli:

- logistik tizimlarning me'yorli ishlashi uchun
- ularning tarkibida omborlarning kompleksi ko'zda tutilishi
- Bularga metall va yarim tayyor mahsulotlar omborlari
- detallar, bog'lovchi va yig'uvchi qismlarning uchastka oraliq omborlari
- tayyormahsulot omborlari; texnik ta'minot omborlari

Moddiy oqimlar harakati

Moddiy oqimlar harakati

Tashkil etishning transport yig'uvchi shakli aralash transport

- ombor tizimini (TOT) mavjudligini nazarda tutadi
- bu tizim ma'lum ish joylar (uchastkalar) sonini
- har bir ish joyini (uchastkani) boshqasi bilan axborot va moddiy oqimlar orqali aloqalar o'rnatish
- Bunda mexanik qayta ishlash (yig'ish)
- nazorat, ishlab chiqarishni tayyorlash
- materiallarni omborga joylashtirish
- nazorat qilish jarayonlari

Moddiy oqim harakatini boshqarish quyidagi sxema orqali amalga oshiriladi

- zarur yarim tayyor mahsulotni ombordan qidirish
- ish joyiga tashish
- qayta ishlash
- detalni omborga qaytarish

Tashkil etishning transport – yig'uvchi

Birinchi holatda

ombor bir qancha ishlab chiqarish bo'linmalariga xizmat qiladi

detalni qayta ishlashni boshlanishi bilan tugatilishi o'rtasida zahira yig'uvchi sifatida qo'llaniladi

Ikkinchi holatda

omborlar alohida uchastkalarda hosil qilinadi

detalni qayta ishlash va tashishda yuzaga keladigan vaqt yutkazishlarni qoplash uchun xizmat qiladi

Ba'zi hollarda aralash TOT qo'llaniladi

bunda ham markazlashgan ombor

ham ish uchastkalarida zahira yig'uvchilari mavjud bo'ladi

Moddiy oqimlarni tashkil etish

Moddiy oqimlarni tashkil etishni bu shaklining qulayliklari quyidagilardan iborat:

- TOTni tashkil etish hisobiga ish joylarida zahira hajmining kamayishi;
- ishlab chiqarish siklining tashkil etuvchilari o'rtasidagi to'xtashlarni yo'qotish orqali ishlab chiqarish jarayonining davomiyligini qisqartirish;
- zahiralar ustidan doimiy nazorat;
- materiallar harakatini boshqarishning yaxshi tashkil etilgan tizimining mavjudligi.

Kamchiliklar qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin:

- transport – yig'uvchi shakl konstruktiv va texnologik bir xil detal guruhlari uchun samarali,
- bu esa, birinchidan uning qo'llanilish sohasini toraytiradi,
- ikkinchidan bir qator tayyorgarlik ishlarini o'tkazish zaruriyatini tug'diradi;
- bu shakl ishlab chiqarishni boshqarishning avtomatlashtirilgan tizimini tashkil etishga katta miqdordagi qo'yilmalarni talab etadi.

Moddiy oqimlar harakati

Nul zahirani tashkil etish shakli

- avtonom holda o'z - o'zini boshqaruvchi ishlab chiqarish bo'g'inlari
- nazorat qilishning birlashgan konturlarini tashkil etishni nazarda tutadi

Konturning markazi bo'lib alohida uchastkalarni bir-biri bilan bog'lovchi buferlari ombor hisoblanadi